

Пригоди славнозвісних книг (скорочено)

Анатолій Костецький

Анатолій Костецький

Пригоди славнозвісних книг

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

КРАЇНА, ЯКУ НЕ ЗНАЙТИ НА КАРТІ

Багато дитячих письменників-казкарів вигадували і вигадують нові казково-фантастичні країни, які можна зустріти лише у їхніх книжках. У цій книзі піде мова саме про такі країни. Наприклад: Країна Чудес Льюїса Керролла, Країна Брехунів Джанні Родарі, Країна Сонячних Зайчиків Всеволода Нестайка, ціла низка країн, якими подорожував Гуллівер Джонатана Свіфта. Розповімо про популярні казки, створені американським письменником Френком Баумом та його, так би мовити, заочним літературним учнем і послідовником – російським письменником і вченим Олександром Волковим. Адже для казки Олександра Волкова "Чарівник Смарагдового міста" першоосновою є казкова повість Френка Баума "Чарівник країни Оз". Маємо приклад своєрідного "перетікання" здобутків однієї культури в іншу, як це було, приміром, з такими казками, як "Пригоди Піноккіо" Карла Коллоді та "Золотий ключик, або Пригоди Буратіно" Олексія Толстого, з казкою Льюїса Керролла "Аліса в країні Чудес", яка "народила", "регенерувала" цілу низку казкових повістей, знаних і шанованих у всьому світі, як, скажімо, той же Вінні-Пух А.Мілна.

ТЕПЛИЙ ВОГНИК НА ДОБРУ ДОРОГУ

ДОБРА Й ЧИСТА ВИГАДКА ВАСИЛЯ КОРОЛІВА

Споконвіку у світі, у фольклорі і згодом у письмовій літературі, активно функціонували такі морально-етичні категорії, як добро і зло, світло й темрява, правда і кривда, злиденність і щастя. Людина спершу не здатна була достатньо осягнути цю двоїстість, і втілювала вона своє світорозуміння та світобачення у дивовижних, химерних, фантастичних і казкових образах мавок, русалок, лісовиків, відьом, водяників та всілякої іншої так званої нечисті.

Яскравим свідченням живучості згаданих образів є твори багатьох письменників, в тім числі – і письменників, що творять для дітей. В українській дитячій літературі одним із таких яскравих письменників можна назвати прізвище Василя Короліва-Старого та книгу казок для дітей "Нечиста сила".

Народився Василь Королів 1879 року в селі Ладан Прилуцького повіту на Полтавщині. Щедра на літературні таланти полтавська земля подарувала Україні і

світові ще одного непересічного письменника.

Освіту Василь здобував у Полтавській духовній семінарії, проте юнак захоплювався фольклором, досконало знав творчість Тараса Шевченка та Миколи Гоголя, взагалі тягнувся до всіх видів мистецтва. По закінченні семінарії Василь пішов вчитися до Харківського ветеринарного інституту, і згодом уже працював ветеринаром.

Та нестримний потяг до літератури, до мистецтва таки зрештою перемагає! Василь Королів переїздить до Києва, де починає активно займатися журналістикою та видавничою справою. На жаль, уже на початку 1919 року, коли було підступно ліквідовано першу Українську Народну Республіку, Василь Королів змушений був емігрувати до Чехословаччини.

Проте і в еміграції письменник і журналіст не притишив своєї бурхливої та плідної творчої діяльності. Він працює в Українській сільськогосподарській академії у місті Падебради і водночас активно займається видавничою, просвітницькою та літературною роботою. Саме за часів еміграції він написав і видав збірку казок "Нечиста сила".

Писати для дітей – то була його "найвища і найшляхетніша мета". Всією своєю творчістю він намагався утверджувати добро, будити в дитині фантазію, потяг до краси навколишнього світу, навчати розуміти найвищі моральні цінності.

Перше видання "Нечистої сили" побачило світ у 1923 році в Польщі у місті Каліші. Після виходу збірка казок одразу ж зробилася дуже й дуже популярною не лише серед малих читачів, а й поміж їхніми батьками, дідусями та бабусями, бо в ній ішлося про хорошу, симпатичну, добру й чисту "нечисту силу". Окрім впливу фольклору, на створенні книги "Нечиста сила" позначилися нариси з української демонології Василя Милорадовича, відомого українського етнографа та фольклориста.

На обкладинці "Нечистої сили" стояло прізвище "Королів-Старий". Як бачимо, до свого прізвища письменник додав слово "Старий". Основною метою, яку ставив перед собою Василь Королів-Старий, беручися за створення "Нечистої сили", було її "облагородження", позбавлення її елементів зла та ворожості.

Творча доля письменника склалася відносно щасливо – він писав, друкувався та був широко знаний, але в еміграції, і в цьому вся трагедія його життя. Завершив свій життєвий і творчий шлях Василь Костьович Королів-Старий у місті Мельніку в тодішній Чехословаччині 1943 року.

Після проголошення Незалежності України, ім'я письменника із заслуженим тріумфом повертається на прабатьківську землю, збірка казок "Нечиста сила" уже зайняла гідне місце у колі читання малечі.

ПЕРШ ЗА ВСЕ – ЧЕСНІСТЬ!

Остап Вишня

До сьогоднішнього дня пам'ятаю з дитинства, як голосно, довго і з якоюсь дивовижною насолодою сміявся, коли вперше прочитав оповідання Остапа Вишні для дітей. Магічна сила Вишневих усмішок знайома мільйонам дорослих українців. Такою ж магією справжнього першоджерельного народного гумору наділені і його оповідання

для дітей.

Народився Павло Губенко, який обрав собі за псевдонім веселе, соковите і споконвіку українське ймення "Остап Вишня", - 1889 року в селі Грунь (хутір Чечва) Зіньківського повіту на Полтавщині, нині - Охтирський район Сумської області, в багатодітній родині селянина.

Спочатку малий Павлуша, як його всі називали, навчався у місцевій початковій школі, а згодом - у двокласній школі в містечку Зіньків. Батько Павлика мріяв, аби син отримав щонайкращу освіту, бо вже змалечку хлопець виявляв неабиякі здібності в усьому. Після закінчення школи він просив батьків віддати його у Глухівську вчительську семінарію, але не було грошей. Повезла мама Павлушу до Києва, у військово-фельдшерську школу, де вже рік учився найстарший брат Василь. Неохоче складав іспити Павло, але склав блискуче.

Після закінчення у 1907 році Київської військово-фельдшерської школи Павло Губенко йде на військову службу, а згодом працює у Київській лікарні Південно-Західної залізниці. Під час нічних чергувань у лікарні у майбутнього письменника вистачало часу працювати над подальшою самоосвітою. Військовий фельдшер Павло Губенко примудрився екстерном скласти іспити за гімназію. І от 1919 року на шпальтах газети з'являються перші друковані рядки майбутнього класика української літератури, а вже з 1921 року він починає активно і постійно працювати у пресі. Саме цього ж року з'являється його літературний псевдонім "Остап Вишня".

А вже 1923 року виходять поспіль дві книжечки Остапа Вишні, які утверджують його як письменника, а далі - книга за книгою. Тож у 1928 році він мав у доробку аж 23 книжки, що витримали сорок два видання лише протягом якихось чотирьох років!.. Та невдовзі вже відомого, знаного й шанованого письменника безпідставно, як водилося в ті часи, звинувачують хтосна в яких гріхах і заарештовують...

До повноцінної літературної роботи Остап Вишня після жорстоких і нещадних таборів зміг повернутися тільки 1944 року. Він відразу увійшов у гурт провідних літераторів і на повну потужність включився в письменницьку роботу!

Наш відомий гуморист писав веселі й мудрі оповідання для дітей. Він говорив: "...завжди, коли берусь за дитяче оповідання, то якийсь страх заповзає в душу: а чи подужаю, а чи стачить таланту написати так, щоб схвилювати душу малого читача, щоб розумно розвеселити його?"

Остап Вишня помер 1956 року. Залишив, окрім художніх текстів, і щоденникові записи. Серед цікавих думок цих записів, така: "Для літератури, по-моєму, треба перш за все - чесність. Потім уже геній, талант, здібність та інші атрибути літератури. Тоді буде Література!.."

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

НЕ ЗАБУВАЙМО СВОЇХ

Олександр Копиленко

Досить частенько ми забуваємо своїх відомих і знаних людей. Найчастіше це стосується чомусь наших славних письменників, особливо – дитячих. Один з таких – Олександр Копиленко. Він народився 1900 року на Полтавщині, у родині залізничника. У ранньому дитинстві малий Сашко, на перший погляд, майже нічим не відрізнявся від своїх ровесників. Але він мав нестримну непосидючість, допитливість й цікавість до всього живого й суцього. Він почав працювати з 16 років. Спочатку на залізниці вантажив зерно, макуху, а потім перейшов у хімічну лабораторію дослідної станції, бо мав нахил до біологічних наук. Після закінчення учительської семінарії вступив на природознавчий факультет Харківського інституту народної освіти.

Закінчив інститут 1925 року, але біологом так і не став, бо вибрав літературу. Перша книжка, збірка оповідань під назвою "Кара-Круча", написаних для читача дорослого, виходить у світ 1923 року, коли Олександр Копиленко був іще студентом! Творчого задоволення самому письменникові вона не подарувала, й він починає замислюватися над творами для дітей. Результатом таких роздумів і, звичайно, наполегливої, послідовної, цілеспрямованої праці та пошуків стала книжка оповідань для малих читачів, яку Олександр Копиленко видав 1926 року під назвою "Сеньчині пригоди".

Олександр Іванович саме з цієї збірки і визначився остаточно у своєму виборі життєвої дороги: він буде дитячим письменником! За своє не досить довге життя Олександр Іванович Копиленко видав понад сто книжок. Були серед них і повісті, й романи для старшокласників, і оповідання для малих читачиків про природу.

1934 року Олександр Копиленко видав невеличку книжечку оповідань під назвою "У лісі", яка складалася саме з творів про таємниці, красу і неповторність природи, з розповідей про птахів, про звірів і тваринок, про пори року. Ця, спершу – невеличка, збірка оповідань зробилася згодом чи не найголовнішою книгою у житті письменника. До неї він повертався не один раз, працював над нею до останніх днів. Він розширив книжечку і видав уже під назвою "Як вони поживають".

Олександр Іванович ніколи не розлучався з природою, жив-існував у ній. І навіть переїхавши до Києва, не полишав спілкування з нею у будь-який спосіб. Він щонеділі відвідував так званий "пташиний базар", купував пташок, тримав узимку вдома, а навесні неодмінно відпускав їх. Птахами він займався із самого дитинства.

1960 року, в пам'ять про письменника, українське радіо започаткувало радіожурнал "Як вони поживають", давши йому назву найкращої книги оповідань Олександра Копиленка про природу, написаних для молодших школярів. У 1978 році журнал "Барвінок", у якому Олександр Іванович друкував свої твори, заснував літературну премію його імені за кращі твори.

НАРОДНЕ СЛОВО НЕ ЗМАЛІЄ

Іван Сенченко

Чимало видатних письменників для створення своїх книг досить активно й широко використовували найрізноманітніші жанри фольклору, перш за все, міфи, легенди й казки. Але використовувалися і такі короткі фольклорні тексти, як народні приказки й

загадки.

Іван Сенченко відомий завдяки славнозвісній дитячій книжечці "За лісом, за пралісом золота діжа сходить", яка вже не один раз виходила друком і в Україні, й у Канаді, і жанр якої сам письменник визначив як "народні приказки та загадки в оповіданнях".

Народився Іван Сенченко 12 1901 року в селі Наталиному на Полтавщині у селянській родині. Хлопчик багато часу проводив зі старшими людьми, які користувалися в селі шаною та повагою за свою працелюбність і справжню народну мудрість. З таких людей – вчителька, дядько Кузьма, тітка Марина, "молода матирина подруга, яка розповідала будь про що так красиво й картинно, докладно і з такими подробицями, які не могли втекти, заховатися тільки від Гомера й од неї, тітоньки Марини".

Малого Івана вражало, як багато знала його перша вчителька. І про що він її не питав, завжди отримував дохідливу, зрозумілу та вичерпну відповідь. Учителька водила Іванка разом з іншими дітлахами до навколишніх лісів і гаїв. Такі уроки запам'ятовувалися дітям на все життя. Саме перша вчителька прищепила йому змалку любов до поезій Шевченка, Пушкіна, до творів Гоголя і Котляревського. Частенько після лісових прогулянок учителька загадувала дітям написати на ту чи іншу тему самостійний твір. І поміж творів, написаних учнями різного віку, вона досить часто відзначала, читаючи вголос уривки перед усім класом, саме твори малого Івана Сенченка.

Після закінчення сільської школи Іван Сенченко вступає до вищої початкової школи, а після її закінчення, повторюючи шлях своєї улюбленої вчительки, вступає до вчительської семінарії, де глибоко й самовіддано захоплюється ще й поезією.

1923 року видає дві перші книжечки – збірки оповідань "Навесні" та "Ярема Кавун", на які дуже й дуже схвально відгукнулася критика й товариші Івана Сенченка по літературній майстерні. Оселившись в Харкові, тодішній столиці, Іван Сенченко деякий час учителює. Паралельно з роботою він навчається у Харківському інституті народної освіти, який успішно закінчує у 1928 році.

Вчителюючи та пишучи твори для дорослих, Іван Сенченко думає про дітей. Так, уже в двадцятих роках з'являються його оповідання для малих читачиків, які сприймалися і дітьми, й дорослими дуже привітно та прихильно.

Найкращою стала книжечка "За лісом, за пралісом золота діжа сходить", яка поступово, за чимало літ склалася в нього з оповідань за народними приказками та загадками, з розповідей про їх походження, звичайно, – і з письменницьких імпрровізацій і фантазій. Ця книжечка, весела, дотепна, розумна, подарує вам радість спілкування з високою літературою для дітей, а головне – ви безперечно відчуєте уповні всю глибину, красу, невмирущість і яскравість справжнього народного Слова, яке ніколи не змаліє!

МАНДРІВКИ ТАРАСОВИМИ ШЛЯХАМИ

Оксана Іваненко

Чимало літератури існує про творчий і життєвий шлях Тараса Шевченка. Славнозвісну книгу про нашого Кобзаря створила Оксана Іваненко. Це роман для дітей "Тарасові шляхи".

Народилася майбутня письменниця 1906 року у місті Полтаві. Вдома була чимала бібліотека, тож дівчинка змалку заприятелювала з книгами.

Загалом, письменницька доля Оксани Іваненко склалася досить щасливо. Вже у 15 років вона вступила до Полтавського інституту народної освіти, бо з дитинства мріяла стати вчителькою. Потім був Інститут народної освіти у Харкові, а після нього майбутня письменниця пішла працювати до колонії імені Максима Горького, якою керував у ті часи легендарний педагог Антон Макаренко.

У свої дев'ятнадцять літ Оксана Іваненко в часописі для дітей "Червоні квіти" друкує перше оповідання, а перша книжечка для малих читачів "Майка та жабка" вийшла 1930 року.

Після інституту вона вступила до аспірантури й писала дисертацію. Потяг до науки, дослідження покликав Оксану Дмитрівну й до створення значного та вагомого роману "Тарасові шляхи". Першопочатком слід уважати її невеличке оповіданнячко, яке вона написала 1939 року на замовлення – до ювілею Тараса Шевченка. Саме з нього все й почалося!

Довгих двадцять років, навіть дещо більше, присвятила Оксана Іваненко роботі над шевченковою темою, результатом якої і став роман, який одностайно був названий критиками явищем у нашій біографічній прозі. Його перекладено багатьма мовами інших народів і видано у багатьох країнах світу. Саме за нього Оксані Іваненко 1974 року було присуджено найвищу нагороду в царині дитячої літератури – премію імені Лесі Українки...

Ось що розповідала мені письменниця про народження "Тарасових шляхів". Якось восени 1938 року її попросили написати оповідання про Тараса Шевченка для радіопередачі. З цього усе й почалося. Вона задумала неодмінно побувати в тих місцях, де Тарас народився, де блукав од дядка до дядка, де був на панському подвір'ї, побачити ті села, ті шляхи-дороги, нехай уже змінені. Хотіла відвідати у Петербурзі Академію Мистецтв і те горище, на якому спав Тарас... Так почалися її мандрівки Тарасовими шляхами... З кожним черговим виданням книги вони поширювалися й поглиблювалися – давалася взнаки її праця в бібліотеках та архівах. Роман видали повністю вперше у 1961 році, славетний Василь Касіян, зробив до нього нові ілюстрації, за які потім одержав Національну премію імені Т.Г.Шевченка. А потім роман виходив іще не один раз, і з останнім прижиттєвим виданням пощастило працювати мені.

У ДОРОЗІ МОЛОДІЙ І ВІЧНІЙ

Микола Трублаїні

Микола Трублаїні – видатний дитячий письменник, нині – трохи незаслужено призабутий. Вже не одному поколінню відомі книги письменника, який і свою творчість, і власне життя присвятив мандрівкам і пригодам.

З ранньої юності і до останніх днів свого багатого пригодами й подіями життя

Микола Трублаїні перебував у постійному творчому горінні, у неспинному неспокої. Письменник Олександр Ільченко писав: "Микола Трублаїні належав до отої казкової породи невмирайлів, що над ними, либонь, не владна і сама вельможна пані смерть..."

Микола Трублаєвський (таке справжнє прізвище письменника) народився 1907 року в селі Вільшанці на Вінниччині. У 1915 році Микола вступає до Немирівської гімназії, але довго в ній учитися не довелося: хлопчак тікає на фронт першої світової війни! Але втеча не вдалася: хлопчак зірвався з підніжки вагона, до якого причепився, так би мовити, "зайчиком", пошкодив ногу, а тому й не дістався до фронту.

У сімнадцять років юнак, якого переповнює романтика, починає співпрацювати з вінницькою міською газетою, а вже наступного року його посилають на Всеукраїнські курси журналістики до Харкова, тодішньої столиці України. Після закінчення курсів починаються його мандрівки. Згадаймо хоча б деякі маршрути, якими подорожував невтомний письменник-мандрівник...

1929 рік, квітень-червень: тропічний рейс легендарного криголама "Літке", на якому в ранзі рядового матроса Микола Трублаїні проплив морями-океанами від Севастополя до Владивостока.

Той самий рік, липень-жовтень: тривала і досить небезпечна подорож на тому ж самому криголамі, але вже рейсом арктичним – від Владивостока до острова Врангеля, та вже не матросом, а кочегаром!..

Наступного, 1930 року, Микола Трублаїні здійснює мандрівку на криголамі "Сибіряков" до далекої, суворої і таємничої Землі Франца-Йосифа.

Трублаїні мандрував до Сибіру, на ріку Ангари, до Карелії, на Кольський півострів, до Криму та Кавказу...

А псевдонім він вибрав ще у Харкові, на курсах журналістики. Микола був дуже працьовитим, дисциплінованим, принциповим, він не витрачав час на порожні балачки. Навчаючись на журналістських курсах, Микола Трублаїні водночас встигав працювати кореспондентом у кількох газетах. Якось його товариш жартома порівняв його з популярними тоді за свою майже вроджену невсидючість італійськими журналістами, назвавши юнака "Трублаїні". Це італізоване прізвисько-жарт приліпилося до Трублаєвського і стало для нього на все подальше життя літературним псевдонімом-прізвищем.

Зрозуміло, що багатющі враження від численних мандрівок Микола Трублаїні описав у нарисах, оповіданнях, особливо вичерпно – у циклі оповідань 1934–1935 років, присвячених далекій Півночі. Саме з них він і визначив остаточно головне покликання свого життя – писати для дітей!..

1934 року письменник завершує роботу над пригодницькою повістю "Лахтак", присвяченій темі підкорення Арктики. Організовує у Харкові перший у світі клуб юних дослідників Арктики і стає його капітаном.

На початку шкільних канікул, 1 січня 1935 року, вагон з вихованцями клубу, найменований "Криголам на колесах", вирушає до Мурманська на чолі зі своїм капітаном у першу подорож дітей за Полярне коло! А наступного, 1936 року

письменник засновує ще й клуб юних дослідників підводних глибин, з вихованцями якого мандрує узбережжям Чорного моря.

1938 року починає друкувати пригодницьку повість "Шхуна "Колумб"". І цього ж року письменник починає працювати над романом "Глибинний шлях", який побачив світ уже після його трагічної загибелі...

1941 року він пішов на фронт за завданням редакції. Жорстокий бій, що спалахнув несподівано, застав Трублаїні в окопах. І хоча він як журналіст мав право відійти в тил, але Трублаїні не полишив поле бою. Од вибуху бомби Микола Петрович Трублаїні був важко поранений і наступного дня помер у санітарному поїзді...

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ДИВО "ДИВА КАЛИНОВОГО"

Дмитро Білоус

До справжніх Книг належить, на моє глибоке переконання, "Диво калинове" Дмитра Білоуса.

У селі Курманах, що стоїть при зачарованій Сулі, на межі Полтавщини і Слобожанщини (тепер це Сумщина) 1920 року народився Дмитро Білоус. Як згадує сам Дмитро Григорович, "сімечка в мого батька була, як у того Омелечка, про якого в народній пісні співається... Було нас одинадцятьох дітей. Я був десятою дитиною, якраз "лялькою в колиці", коли старші вже парубкували й дівували".

Батько майбутнього письменника працював волосним писарем, народним суддею, бухгалтером Державного банку. Книжки в домі оточували Дмитрика з раннього дитинства, і частенько вечорами в хаті читали.

Після школи, після навчання у Харківській дитячій трудовій комуні Макаренка, Дмитро Білоус вступає на давно омріяний філологічний факультет Харківського університету, де стає однокурсником Олеса Гончара та Григорія Тютюнника...

Війна перервала навчання, і Дмитро Білоус, який встиг закінчити три курси філфаку, йде добровольцем на фронт... Далі – важке поранення, тривале лікування, переїзд до Москви. Після війни Дмитро Григорович закінчує Київський державний університет імені Т.Г.Шевченка та аспірантуру при кафедрі української літератури...

Зрозуміло, весь цей час юнак не випускає з рук пера, і от у 1948 році виходить його перша книжка. А далі – книги, книги та книги. І от нарешті, чи не найголовніша книга – "Диво калинове". Крім взаємодії з іншими письменниками і перекладацької діяльності, до написання збірки спричинився і цикл мовознавчих передач "Слово про слово", які Дмитро Григорович Білоус вів на першій програмі національного радіомовлення понад два роки. Поет звернувся до дітей, анітрохи не помилившись і ніколи не пошкодувавши про свій вибір!..

1990 року "Диво калинове" було відзначено Національною державною премією імені Т.Г.Шевченка. Вперше книга з'явилась у видавництві "Веселка" за два роки перед цим, 1988 року, і відразу ж набула неабиякого розголосу: листи з відгуками так і

сипались і до видавництва, й на адресу письменника. Напевне, в Україні не було такої людини, котра, потримавши в руках книгу Дмитра Білоуса "Диво калинове", зосталась би байдужою. Можна стверджувати, що вихід цієї унікальної книги сколихнув читацьку громадськість, надав новий поштовх до утвердження рідного Слова, рідної мови у найширших читацьких колах

1988 року книга вийшла накладом у 108 тисяч примірників – фантастичний для сьогоднішнього дня тираж! А назва збірки виникла, як писав поет, "з пісенності нашого слова. Спочатку написався вірш про рідну мову. Коли писав його, перед очима стояла червона калина, яку мати посадила під вікном і вишила на рушнику. Звідси рядки: "Ти наше диво калинове, кохана материнська мово". Коли згодом перечитував написане, знову згадалися солов'ї на калині, калинові мости. Постав образ калинового дива, і я подумав: оце ж і є назва книжки!.."

Ця книга унікальна тому, що ніколи не перекладатиметься іншими мовами, вона приречена на "внутрішнє" функціонування-існування, на життя виключно в україномовній аурі, в контексті української культури.

Ця книга має чи не найвищий український рейтинг, бо належить вона Україні, бо є невід'ємною ознакою українства точно так, як і сама калина під вікнами української оселі чи то у прохолодній Канаді, чи то в далекій Аргентині, чи то в екзотичній Австралії!.. І в цьому – її унікальність, а життя у цієї книги попереду довге-предовге, бо "рідна мова є і вічно буде!"

БО В ДИТИНСТВІ БУВ РУДИЙ...

Всеволод Нестайко

Доводиться констатувати той факт, що в українській дитячій літературі жанр повісті-казки взагалі, і казки з віртуальними країнами – зокрема, у двадцятому столітті не сягнув світового рівня. На цьому невітінному тлі таким собі "монополістом", творцем і "владарем" казкових країн можна, мабуть, уважати відомого дитячого письменника, лауреата літературної премії імені Лесі Українки, багатьох інших премій і відзнак – Всеволода Нестайка.

Варто назвати лишень саме його прізвище – і відразу ж на обличчях переважної більшості дітей завітнуть усмішки, а в очах їхніх мам і тат заграють веселі бісики. Та й чимало бабусь і дідусів це прізвище не залишить байдужими: вони тут же засвітяться сонечками, бо пригадається їм власне дитинство... І немає в цьому анічогісінького дивного: адже дитячий письменник Всеволод Нестайко своїми веселими, дотепними, мудрими й непересічними повістями й казками радує, веселить і повчає, у найкращому розумінні цього слова, вже не одне покоління.

Про твори та творчість Всеволода Нестайка можна було б, здається, говорити й говорити, але у цьому нарисі поговоримо про казкову трилогію "В Країні Сонячних Зайчиків".

Повість-казка "В Країні Сонячних Зайчиків" була однією з перших книжок Всеволода Нестайка. Від часу знайомства з цією книгою прізвище Нестайко раз і назавжди лягло мені в душу, і вже потім я старався не пропускати жодної нової книги

письменника – і ніколи не помилявся у своїх очікуваннях!.. А коли вже й сам почав писати для дітей, то мені пощастило особисто познайомитися з улюбленим з дитинства письменником, а згодом – і подружитися з ним на довгі-предовгі літа...

Всеволод Нестайко з дитинства постійно вигадував щось таке химерно-хитромудре, що від подиву робили великі очі не лише його друзі-ровесники, а й рідні та вчителі. А коли Всеволод Зіновійович підріс, то якось подумав: "А чого б мені не порадувати-подивувати дітей України в цілому, га?!" – і почав, користаючи слова з його славнозвісних "Тореадорів з Васюківки", писати, писати, писати, а потім – друкуватися, друкуватися, друкуватися!..

Отак, зрештою, він і зробився улюбленим письменником не лише дітей України, а й дітлашні у багатьох країнах світу: адже його твори перекладались і перекладаються десятками мов інших народів.

Як же народилася відома повість-казка "В Країні Сонячних Зайчиків"? Про живого сонячного зайчика з довгими вушками, лапками та куцим хвостиком писало багато поетів, але відкрити й описати казкову Країну Сонячних Зайчиків пощастило саме Всеволоду Нестайку. А було це так... Одного сонячного ранку перед пробудженням наснилося письменникові, що на його носі сидить живий сонячний зайчик і золотим пензликом малює на його щоках ластовиння – до речі, у дитинстві Всеволод Зіновійович, за його словами, був рудий і веснянкуватий! – і він одразу прокинувся й відчув якусь незвичайну радість, передчуття щасливої несподіванки, і йому страшенно закортіло відразу ж сісти за письмовий стіл та й розпочати писати про отих лоскотливих і бешкетних сонячних зайчиків! Так і народився твір.

Років із тридцять тому, під час виступу в одній із шкіл, до письменника, як він сам пригадував, підійшла вчителька молодших класів і розповіла йому, як вона читає дітям у класі про сонячних зайчиків, і що вони разом навіть придумали гру в Країну Сонячних Зайчиків: створюють малюнки до цієї казки, а переможцям конкурсу вручають посвідчення почесних громадян Країни Сонячних Зайчиків.

Письменника ця розповідь страшенно зворушила, й він сказав учительці: "Та ви ж просто чарівниця із Країни Сонячних Зайчиків!" і після цього почав думати над новою казковою повістю, героїнею якої була б ота вчителька – Незнайомка з Країни Сонячних Зайчиків. І десь через п'ятнадцять років по тому з-під пера Всеволода Нестайка з'явилася нова казкова повість, яка була своєрідним продовженням попередньої, де фігурувала ота Незнайомка.

Одного разу виступав Всеволод Нестайко знову ж таки у школі, й одна дівчинка раптом сказала: "А я на вас ображаюсь! У вас майже всі головні герої, крім хіба що Космо-Натки, – хлопці. А дівчатка завжди другорядні. Ви, мабуть, їх просто не любите!.." За словами письменника, він одчайдушно зреагував на докір дівчинки розпачливим вигуком: "Боже збав! Люблю! Дуже люблю! Просто жити без дівчат не можу! І письменником став тільки після того, як у мене донька народилася!" На що оте цікаве й настирливе дівча кинуло: "Тоді напишіть про дівчинку в якійсь казковій країні!.." Так і народилася нова казкова повість "В Країні Місячних Зайчиків", де

головною героїнею стала дівчинка Ганнуся, або просто - Нуся.

Зрештою, протягом чотирьох десятиліть уклалася казкова трилогія, яка під загальною назвою "В Країні Сонячних Зайчиків" вийшла у видавництві "Довіра" у 1994 році. Письменник створив ще феєричну п'єсу "Сонячний Зайчик і Сонячний Вовк", яку поставили у Львівському обласному та Ніжинському театрах.

Редагував Всеволод Зіновійович і дитячий казково-пригодницький журнал "Терентій", назву якому дало ймення одного із сонячних зайчиків, мешканців казкової країни. З'являлися сонячні зайчики і в п'єсі Всеволода Нестайка "Перо Жарт-Птиці", яка свого часу з успіхом ішла на сцені Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка...

Коли я вирішив якось полічити, скільки ж разів, починаючи з дитинства, читав-перечитував цю по-справжньому славнозвісну книгу, то - кажу щирісіньку правду! - збився з ліку. А книга ця називається "Тореадори з Васюківки. Трилогія про пригоди двох друзів".

Все почалося з того, що якось Всеволод Нестайко поїхав із групою київських письменників і журналістів на полювання. А ввечері до багаття мисливців, які розташували свій табір на мальовничому березі річки, прибився сільський хлопчик на ймення Ява, дуже самостійний і меткий.

Незадовго перед тим художник Василь Євдокименко розповів письменникові історію про двох місцевих хлопців, котрі заблудилися у колгоспній кукурудзі та й блукали в ній цілісінький день, аж поки надвечір у селі не заговорило радіо, на звук якого вони й вибралися з хащів.

Після зустрічі з Явою та розповіді художника і народилося у Всеволода Нестайка оповідання "Пригода в кукурудзі", де вперше з'явилися на світ Ява Рень і Павлуша Завгородній, майбутні герої славнозвісної трилогії. А трохи згодом Всеволод Зіновійович написав про них іще одне оповідання - "Тореадори з Васюківки". Саме за цим оповіданням, а не за трилогією, як дехто вважає, було знято телефільм.

Згодом письменник написав ще повість "Пригоди Робінзона Кукурузо". Натхненний успіхом, письменник сідає писати продовження, і от у 1966 році виходить друга повість про Яву та Павлушу - "Незнайомець з тринадцятої квартири", а в 1970 році - ще одна, "Таємниця трьох невідомих", які і склали славнозвісну трилогію "Тореадори з Васюківки", що вперше побачила світ окремим виданням у 1973 році і з того часу постійно перевидається і перекладається багатьма мовами народів світу, зокрема, такими, як арабська чи бенталі.

Саме ця книга Всеволода Нестайка у 1979 році була внесена рішенням Міжнародної Ради з дитячої та юнацької літератури до Особливого Почесного списку Г.Х.Андерсена, а письменник отримав міжнародний Почесний диплом.

А якось на питання "Чому ви стали дитячим письменником?" Всеволод Нестайко відповів: "Бо в дитинстві був рудий!.."

ТЕПЛИЙ ВОГНИК НА ДОБРУ ДОРОГУ

Віктор Близнець

Свого часу яскравою зіркою спалахнув, засвітився і не згасає й досі казковий талант Віктора Близнеця, котрий подарував дітям непересічну повість-казку "Земля світлячків".

Народився Віктор Близнець 1933 року в селі Володимирівці Компаніївського району Кіровоградської області в родині колгоспників. Дитинство майбутнього письменника прийшлося не лише на важкі передвоєнні та воєнні часи, одразу після голодомору 1932-1933 років в Україні, але, попри все, було осяяне безкраїм блакитним небом і неозорими вабливими степами.

З малих літ Вітько, як величали його друзі, тягнувся до знань, майже не витикав, як ото кажуть, свого цікавого носа з книжок. Після закінчення у 1952 році десятирічки Віктор їде до столиці й успішно складає вступні іспити на факультет журналістики Київського університету імені Т.Г.Шевченка, після закінчення якого активно пробує себе саме в обраній професії: працює в молодіжних газетах, у журналах, видавництві "Молодь".

Свою власну стежину в літературу Віктор Близнець почав торувати з оповідань для дорослого читача. І хоча вони були досить вдалимими, але одного чудового дня Віктор Близнець вирішує спробувати свої сили в літературі для дітей. Одне за одним з-під його мудрого й талановитого пера починають випурхувати оповідання для малих читачиків – і майже без перерви друкуються в періодиці. До редакції ідуть листи з відгуками захоплених читачів, на них звертають пильну увагу поважні критики, і ось 1963 року у світ вирушає перша книжечка Віктора Близнеця, яку і склали написані раніше оповідання для дітей.

За першою ластівкою, книжечкою оповідань "Ойойойкове гніздо", з'являється низка повістей про важкі часи воєнного та повоєнного дитинства, про які Віктор Близнець знав не з чужих розповідей, а сповна скуштував їх гіркий і пекучий смак.

Але давньою його мрією було створити щось казкове, фантастичне. Я, можна сказати, був свідком, як визрівала в ньому майбутня славнозвісна "Земля світлячків". То був важкий, тривалий, поступовий, виважений роками, але невпинний процес. І першим кроком можна назвати повість "Звук павутинки", яка вперше побачила світ 1969 року.

Своєрідним стартовим майданчиком до злету в чисту фантазію та казковість, на моє глибоке переконання, стала для письменника його блискуча повість "Женя і Синько": чи не вперше у повоєнній літературі для дітей на сторінках непересічної книги з-під пера такого ж непересічного таланту з'явився і зажив своїм власним і неповторним життям справжній... чортик!

Віктор Семенович просто дихав казкою, був глибоко занурений у цей жанр. І 1978 року побачила світ повість-казка "Земля світлячків", яка відразу завоювала неабияку прихильність малих читачів України.

Герої казкової повісті "Земля світлячків" – це справжні українці, які живуть і в сучасному, і в казково-фантастичному світі, сповненому найнесподіванішими пригодами й дивами!.. Після виходу друком "Землі світлячків" малі читачі просто

закидали автора листами! Чимало їх було й від дорослих – із подяками, з вимогами неодмінно продовжити розповідь, яка так припала до серця тисячам і тисячам читачів.

На жаль, Віктор Семенович, який уже почав був думати над продовженням своєї казкової повісті, 1981 року пішов з життя... Хочеться згадати слова з його "Землі світлячків": "Хай у кожному корчі палахкотить маленьке диво ночі і живе теплий вогник, який розцвітає в лісі тільки на добру дорогу всім, хто потримає його в руках, і приносить щастя...". Отой вогник був у руках, у думках і в душі Віктора Семеновича Близнеця.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ПІКЛЮЮЧИСЬ ПРО ПРИРОДУ

Анатолій Давидов

Анатолій Давидов – знавець Природи з великої літери. Він народився у мальовничому селі Бочечки, що на Сумщині, 1938 року в родині службовців. Книжок, які вийшли з-під пера письменника, набереться вже кілька десятків. І в жодній із них автор не зрадив своєму юнацькому вибору: по-синівському служити Природі, знати її всебічно, любити всім серцем і самовіддано берегти, ставати на її захист.

Одна з книг – "Знай, люби, бережи". Ця книга добре знайома і дітям, і дорослим, бо в ній ідеться про те, що є дорогим кожному справжньому громадянину, патріоту України – в ній розповідається про представників флори і фауни, яким загрожує знищення!..

Але мова піде про казкову повість Анатолія Давидова, яка теж присвячена Природі, "Про Озивайка, лісовий люд та їхні незвичайні пригоди".

Мені пощастило особисто знати Анатолія Івановича. Якось принагідно я запитав, що спонукало його вигадати казкового хлопчика Озивайка? І він розповів, що відомий поет Микола Сингаївський зробив йому як письменнику, що має біологічну освіту, цікаве замовлення – подавати до часопису матеріали про фенологічні (фенологія – наука про сезонні явища у природі) зміни у природі. Він із радістю погодився... У журналі почали з'являтися репортажі письменника Анатолія Давидова про тваринний і рослинний світ нашого краю, особливості життя звірів, птахів, рослин у ту чи іншу пору року.

Але такі ж репортажі друкувалися і в інших журналах і газетах, а йому хотілося чимось зацікавити маленьких читачів. Так з'явився Календарик Кібер, якого сконструювали юні техніки та натуралісти й послали до лісу, щоб Кібер звідти надсилав до них по радіо цікаву і достовірну інформацію про особливості життя мешканців лісових нетрів. Пригод Кіберові не бракувало!

Та найцікавішою і найщасливішою пригодою для Календарика стала його зустріч з Озивайком – казковим хлопчиком-лісовичком, який сторожує ліс од напасті. Анатолій Давидов створив таку собі казкову лісову країну зі своїм казковим людом, а не лише хлопчика Озивайка. Минав час, назбирувався матеріал, і тоді у письменника виникла

думка написати казкову повість про пригоди Озивайка. І от 1993 року з'явилася книга під назвою "Про Озивайка, лісовий люд та їхні незвичайні пригоди". Після цього казка перевидавалася багато разів під назвою "Озивайко".

ДРУЖЕ, ТИ - Є! АБО КАЗКИ З НАМЕТУ

Ярослав Стельмах

Один із найяскравіших спогадів... Нам, Ярославові й мені, десь по вісімнадцять літ. Ми - в Ірпені, на дачі Михайла Панасовича Стельмаха, Ярославового батька, а ще - видатного нашого письменника. Він запросив нас на серпень, "бодай на тиждень, аби ви, хлопчики, вітамінів накопичили перед зимовими навчаннями". На пропозицію Ярослава ми розбиваємо в саду намет на двох і однозначно вирішуємо провести подарований нам серпневий тиждень саме в ньому.

Славкова мама просить нас йти в будинок. Але батько-класик дозволив залишитися у наметі, і може, саме завдяки цьому і народилося в Ярослава все те, що, напевне, й так мало б народитися - рано чи пізніше...

Ми в наметі, навколо серпнева ніч, сповнена дивовижними звуками... Чи не тоді у Ярослава зародився задум повісті для малих читачів "Найкращий намет"? А відома гумористично-пригодницька повість "Митькозавр із Юрківки, або Химера лісового озера"? Звичайно ж, - саме тоді, бо й наш намет, і казкове лісове озеро, до якого ми частенько навідувалися, легко вгадуються у чи не кращих фрагментах-описах зі згаданих Ярославових повістей!..

Героїв творів Ярослава Стельмаха можна порівнювати з героями творів Марка Твена або, як ото кажуть, нашого живого класика дитячої літератури - Всеволода Нестайка. Варто ще наголосити на одній із дивовижних Ярославових рис: він жодного разу не використав у власних цілях авторитет батька - класика української літератури Михайла Стельмаха!..

Сталося так, що Ярослав Михайлович на цілих десять років пішов із літератури для дітей у драматургію, де ще за життя здобув заслужене звання класика. Але Ярослав Стельмах, відзначивши свій полудень віку, повертається до літератури для дітей, до свого найвдячнішого, але й найвимогливішого та найсуворішого читача!

2000 року виходить його вибране - книга оповідань, повістей і казок "Голодний, злий і дуже небезпечний". Книжку довелося додрукувати, бо наклад швидко розійшовся.

СЛОВО ОБ'ЄДНУЄ СВІТ

БЕЗСМЕРТНИЙ РОМАН ДАНІЄЛЯ ДЕФО

Даніель Дефо

"Робінзон" з'явився на світ, коли його творцеві було майже 60 років. Непростий був його шлях до написання свого безсмертного творіння, як і вся його літературна кар'єра, як і все його життя.

Народився Даніель Дефо наприкінці 1659 чи на початку 1660 року — точна дата біографам невідома. Майбутній письменник вивчав богослов'я. Батько хотів бачити свого сина священиком, але Даніель з головою поринув у сферу приватного

підприємництва й торгівлі. Та зазнав він і дрібних поразок, і великого банкрутства. В 1690-ті роки невдатний комерсант знайшов для себе нове поле діяльності – літературне.

Всесвітньо відома книга англійського письменника Даніеля Дефо про пригоди Робінзона Крузо була написана дуже давно – більше двохсот років тому. За своє довге життя Даніель Дефо написав чимало інших книг, проте жодна з них не зазнала такого успіху, як "Робінзон Крузо".

Тему для роману письменникові підказало саме життя... Англійський корабель-вітрильник під назвою "П'ять портів" опісля тривалих блукань, сповнених поневірянь і пригод, нарешті кинув якір поблизу архіпелагу Хуан-Фернандес біля берегів південноамериканської країни Чилі...

Здавалось би, украй виснаженому екіпажеві вітрильника можна було нарешті відпочити. Але де там! Уже вкотре до капітана Томаса Страдлінга почав присікуватися його горе-помічник, штурман Олександр Селькірк, відомий усім матросам своєю злостивою та задержуватою вдачею... Зрештою, після тривалих з'ясування стосунків, поміж ними виникла гаряча сварка. У розпалі сварки штурман вигукнув, що краще залишитися на безлюдному острові, ніж попливе далі з недолугим капітаном. Капітан підловив штурмана на слові – і висадив Селькірка на один із островів архіпелагу. Зрозумівши нарешті, у яку халепу він утратив, штурман у відчаї кинувся в море, довго плив за кораблем, та все було марно... Сталася ця пригода у 1704 році.

Минуло чотири роки і п'ять місяців, які Селькірк прожив на безлюдному острові у цілковитій самоті, поки його не помітив і не підібрав інший корабель. З новим капітаном корабля, котрий порятував бідолашного моряка, Селькірк проплавав-промандрував чимало років, допоки не повернувся до рідної Англії.

Ця жорстока і повчальна пригода стала відомою Даніелю Дефо, і на її основі він написав роман "Життя та незвичайні пригоди Робінзона Крузо, моряка з Йорка, описані ним самим". Сьогодні ця книга – одна з найулюбленіших книг і дітей, і дорослих. Роман витримав найважче для творів мистецтва випробування – випробування часом.

ДИВОВИЖНІ ХЛОПЧАКИ-БЛИЗНЮКИ

Карло Коллоді і Олексій Толстой

У всьому світі відомі казкові персонажі: італійський дерев'яний хлопчисько Піноккіо і його російський братчик-близнюк – Буратіно.

От про історію створення двох славнозвісних книжок для дітей: "Пригоди Піноккіо" Карло Коллоді (1826-1890) та "Золотий ключик, або Пригоди Буратіно" Олексія Толстого (1883-1945).

"Золотий ключик, або Пригоди Буратіно" Олексія Толстого народжувалися, так би мовити, не на порожньому місці. За багато-багато років до появи цієї книги, а саме – 1883 року, була створена і видана книжка про пригоди дерев'яного хлопчини, яка належала перу італійського письменника Карло Лоренціні, що друкувався під псевдонімом "Коллоді", і називалася вона "Пригоди Піноккіо. Історія однієї

маріонетки". У її фіналі дерев'яний ледащо, базікало, брехунець і бевзик перетворюється, на відміну від свого російського брата-близнюка, на справжнього живого хлопчика. Після виходу книги 1883 року вона вже до початку XX століття витримала п'ятсот видань! А на сьогоднішній день у світі налічується понад дві сотні перекладів "Пригод Піноккіо" різними мовами!..

Годі й говорити, що такий успіх казкової повісті Карло Коллоді викликав просто зливу підробок, псевдопродовжень і наслідувань. Але, разом із тим, ця казка й спонукала чимало непересічних письменників присвятити свою творчість винятково дітям. Зокрема, одним із своїх літературних "прабатьків" творця Піноккіо називає Джанні Родарі

Саме від книги Карло Коллоді веде свій початок відома казка Олексія Толстого "Золотий ключик, або Пригоди Буратіно". Сам письменник говорив, що малим прочитав книжку Коллоді, але загубив її згодом і переказував друзям, кожного разу по-іншому. Так і придумав Буратіно.

А насправді було трохи по-іншому. Олексій Толстой італійської мови не знав, коли письменник був маленький, книга Карло Коллоді в Росії ще не перекладалася, це сталося лише 1906 року, тобто коли письменникові вже йшов двадцять четвертий рік.

Письменник ішов до остаточного варіанта "Золотого ключика..." довгі-довгі роки. Казкова повість про пригоди Буратіно є не просто переробкою "Пригод Піноккіо". Олексій Толстой практично заново переписав казку Карло Коллоді, відкинувши її надмірну, нав'язливу місцями повчальність і моралізаторство. Крім того, Олексій Толстой наповнив її іскрометним гумором, веселощами, схожими з традиціями балаганного Петрушки, а то й скоморохів. Повість-казка Олексія Толстого має значно стрімкіший сюжет, більш опуклі, виразні та яскраві характери персонажів.

Коли вийшла казка, то відразу стала не просто бестселером, а й стала об'єктом найпильнішої уваги театральних режисерів і кінорежисерів: почали з'являтися вистава за виставою, фільм за фільмом... Буратіно та його італійський брат-близнюк вчать дітей істини, яка полягає в тому, що найважливіше, за словами Буратіно, "це рятувати товаришів, от і все!.."

ДИТЯЧА КНИГА СТАЄ "ДОРΟΣЛОЮ"!

Льюїс Керролл

4 липня 1862 року в Оксфордї на річці Чарвел зустрілися давні друзі: тридцятилітній професор математики, магістр наук та його превелебність Чарлз Латвідж Доджсон і три маленькі дівчинки-сестрички – Лорина, Аліса й Едіт Лідделл. Вони сіли у човен та й повеслували потихеньку проти течії, за дві милі, до містечка Годстоу. Там вони висадилися на берег, прилаштувалися в затінку розлогих дерев, попили традиційного англійського чаю, і Чарлз Доджсон на прохання сестер почав розповідати казку про пригоди дівчинки Аліси, їхньої ровесниці, котра крізь кролячу нору потрапила під землю і побачила там безліч незвичайних і дивовижних речей...

Професор математики Оксфордського університету і водночас священик Чарлз Доджсон, поза межами роботи, завжди був душею компанії, умів приваблювати до себе

людей, особливо – дітей. Проте в університеті його вважали черствим, навіть трохи зарозумілим чоловіком, бо він ніколи не виказував своїх емоцій. Та варто було йому зустрітися зі своїми кращими друзями – сестрами Лідделл, як він мінявся настільки, що годі було й упізнати!..

Народився майбутній автор всесвітньо відомої казки 1832 року і вже в одинадцять літ показав себе неабияким вигадником. Так, у себе в саду з дозволу батьків і з їхньою допомогою він побудував іграшкову залізницю – одну з перших в історії! Вона мала кілька станцій з буфетами, де пригощали бутербродами й тістечками, а пасажери отримували справжні квитки для мандрівки потягом. Умів хлопчик показувати і всілякі хитромудрі фокуси. А якось він побудував удома справжній ляльковий театр. А однієї сніжної зими, аби розважити ровесників, він зі снігу утнув такий химерний лабіринт, що мало кому щастило вибратися з нього без сторонньої допомоги...

Як бачимо, Чарлз Доджсон уже з дитинства любив усе нове, незвичайне, химерне, загадкове. Саме тому вже в юнацькому віці він захопився фотографією, що на ті часи було дуже рідкісним явищем.

Уже в більш дорослому віці він написав кілька веселих гумористичних віршів, які охоче друкували часописи. А паралельно він продовжував викладати математику і писати наукові книги. Але Чарлз Доджсон не хотів, аби його ім'я плутали як математика і письменника, отож і вирішив вигадати собі псевдонім – Льюїс Керролл!..

Льюїс Керролл розповідав трьом сестричкам неспішну розповідь про дивовижні пригоди Аліси, їхньої ровесниці. По закінченні розповіді на вимогу дівчат-сестричок професор пообіцяв принагідно записати свою химерію і подарувати рукопис казки сестрам. Він дотримав слова, і подарував книгу середульшій сестричці – теж Алісі.

А влітку 1865 року книга вийшла з друку – і саме 4 липня, в день, коли Чарлз Доджсон уперше розповів казку сестрам на березі річки! Того ж дня Льюїс Керролл власноручно подарував Алісі Лідделл перший примірник книги з автографом. Щоправда, книга називалася не "Аліса в підземеллі", як назвав свою усну розповідь Чарлз Доджсон того спекотного дня, а "Пригоди Аліси в Країні Чудес". Відразу після виходу книга набула неабиякої популярності. Письменник спершу навіть злякався своєї несподіваної слави. І коли до нього в Оксфорд приїздили читачі, аби познайомитись особисто з автором "Пригод Аліси в Країні Чудес", він усім відповідав, що він ніякий не Керролл, а Чарлз Доджсон, викладач і професор математики.

Перші примірники першого видання казки своїм зовнішнім виглядом авторові не сподобались, і він поставив перед видавцями вимогу вилучити їх із продажу. Так і зробили... Щоправда, кілька примірників розійшлося. Від найпершого видання "Пригод Аліси в Країні Чудес" у світі лишилося стільки примірників, що їх можна полічити на пальцях однієї руки. І нещодавно один із них було продано на міжнародному книжковому аукціоні за... один мільйон п'ятсот сорок тисяч американських доларів!.. От і виходить, що "Пригоди Аліси в Країні Чудес" – найдорожча у світі дитяча книжка.

За популярністю в Англії ця книга – друга після Біблії. Окремі слова, вислови, словосполучення, більш розгорнуті цитати з казки давно для більшості англійців стали,

так би мовити, крилатими: мало не кожна інтелектуальна розмова не обходиться без цитування казки Льюїса Керролла, і це вважається показником освіченості та вихованості, або, як кажуть, хорошого тону...

Унікальність цієї казки у тому, що, вигадана для дітей, вона стала улюбленим читанням дорослих! А досі, як відомо, бувало навпаки, скажімо, "Робінзон Крузо", "Гулливер", "Мюнхгаузен" створювалися для дорослих, а їх залюбки читають діти.

ХЛОПЧАК, ВІДОМИЙ УСЬОМУ СВІТОВІ

Марк Твен

Народився Сем'юел Клеменс (Марк Твен) у США, в селі Флорида 1835 року. Невдовзі родина Клеменсів переїхала до містечка Ганнібал, де і минули кращі роки дитинства майбутнього всесвітньо відомого письменника.

Том, як любив наголошувати письменник, це він сам у дитинстві. Марк Твен говорив, що розповідав у творі про власні витівки. Він був невсидючим хлопчаком і завдавав матері чимало клопотів. Вона не мала ніякого клопоту з його молодшим братом Генрі, тому старший брат вносив різноманіття своїми витівками.

Після закінчення школи Марк Твен був набірником у друкарні, рульовим на пароплаві, партизанів у громадянську війну, видобував руду на срібних копальнях... Невсидюх і шукач пригод, він об'їхав ледь не всю земну кулю. Якось під час перебування в Англії Марк Твен був запрошений на прийом до короля. І коли англійський король Едуард поплескав його по плечу, письменник так само у відповідь... поплескав по-дружньому по плечу самого короля!..

1872 рік. Сем Клеменс уже утвердився як Марк Твен, він одружений і знаменитий. Він сидить за робочим письмовим столом і пише "Пригоди Тома Сойєра". Завершений рукопис він надіслав своєму американському видавцеві Хоуеллсу, котрий, прочитавши повість, назвав "Тома Сойєра" "безумовно найкращою книгою для хлопчиків, яку мені доводилося коли-небудь читати". Боячись книжкового піратства, яке існувало вже й тоді, Марк Твен вирішив спочатку видати книгу в Англії. І от у червні 1876 року повість побачила світ. Американське ж видання вийшло у грудні 1876 року. Спершу у пресі з'явилося, окрім схвальних, чимало негативних відгуків. Літературні критики та оглядачі дорікали письменникові, що він виховує своєю повістю дітей зовсім не так, як потребує педагогіка. Дехто з критиків обзивав веселого невсидюха й непослуха Тома "звичайнісіньким провінційним хуліганом"!.. Та минуло зовсім небагато часу, критичні хвилі притихли, вляглися, - і книга Марка Твена під усіма вітрилами вирушила у мандри навколо світу!

Книга "Пригоди Тома Сойєра" стала настільною не лише у дітей, котрим, власне, вона була адресована, а й у багатьох дорослих.

Сем Клеменс свого часу встиг поплавати-попрацювати на пароплаві. Так от, слова "марк твен" викукував матрос, який стояв на вахті, чим сповіщав лоцмана про те, що корабель у цьому місці на міліну не сяде.

У декого може виникнути запитання: чому автор розповідає про книгу, яка з'явилася у XIX столітті, коли пообіцяв розповідати у своїх нарисах про славнозвісні

книги ХХ століття? Річ у тім, що за статистичними даними Міжнародної дитячої та юнацької бібліотеки в Мюнхені, цього найавторитетнішого закладу в царині літератури для дітей, "Пригоди Тома Соєра" протягом усього ХХ століття входила і входить до першого десятка не лише найтиражніших видань, а й книг, які читають найбільше!

ЧАРІВНИК КРАЇНИ ОЗ, АБО СМАРАГДОВЕ МІСТО

Ліман Френк Баум народився 1856 року в США, у штаті Нью-Йорк, і був останньою, сьомою дитиною у великому, галасливому і не такому вже й заможному сімействі Баумів. Усе свідоме життя Френк Баум, починаючи з раннього дитинства, захоплювався колекціонуванням марок. З 1890 року він видає власну газету, а в 1897 році започатковує ще й часопис з дизайну "Вітрина". Водночас Френк Баум пише веселі вірші для дітей, але його поетичний доробок проходить повз увагу видавців, і він задумує написати казкову повість.

Казка народилася й викристалізувалася з його розповідей власним дітям. Одного вечора письменник почав розповідати їм казку про щойно вигадане Смарагдове місто та його чудернацьких жителів. Але дітям цього виявилось замало, тож Френку Бауму довелося вигадувати ще цілу казкову країну – Оз!..

Коли казку було закінчено в усному варіанті, Френк Баум старанно записав її, а рукопис надіслав до одного з провідних дитячих видавництв Америки. Але видавець досить зверхньо поставився до його твору і відмовився видавати його. А перше видання казкової повісті "Чарівник країни Оз" прийшло до малих американців 1900 року. Відразу після появи казка Френка Баума отримала просто-таки феноменальний успіх! Лише протягом 1900 року вона виходила тричі, щоразу збільшуючи свій тираж. Читачі вимагали продовження казки, нових і нових пригод для її героїв...

Імена героїв, назви, сюжетні мотиви, чарівні предмети тощо, – все-все було кинуте на ринок: почали з'являтися іграшки звичайні та механічні, альбоми для вирізування, книжечки-розмалюйки, саморобки, шкільні товари, малюнки-загадки, настільні ігри!.. З'явилося навіть морозиво під назвою "Оз".

За мотивами казкової повісті Френка Баума було поставлено чимало спектаклів у музичних і драматичних театрах, створено низку лялькових вистав, знято аж шість кінофільмів! Невдовзі одна за одною почали з'являтися друком нові казки про країну Оз.

Але навіть після з'яви п'яти книг-продовжень інтерес читачів не згасав. Тож Френк Баум, дозволивши собі коротенький тайм-аут, знову засів за письмовий стіл. Унаслідок самовідданої творчої праці з-під його пера з'явилося ще вісім казок-продовжень, які виходили з року в рік до свята Різдва.

Остання, чотирнадцята, книга про незвичайні пригоди чарівника країни Оз та його друзів побачила світ 1920 року, вже через рік після смерті свого творця...

Своєрідне продовження казкова повість Френка Баума отримала завдячуючи російському письменнику і вченому Олександрові Волкову.

Олександр Волков народився 1891 року. Закінчивши педінститут, він учителював, потім навчався ще у Московському університеті, після чого залишився викладати

математику в одному з московських вузів.

Сорокап'ятирічний математик і викладач Олександр Волков, переконавшись у необхідності знання англійської мови, почав самотужки вивчати її. Саме тут і трапилася йому на очі книга Френка Баума, якої в Росії ще не знали, і він так захопився нею, що вирішив переповісти казку російською мовою.

Подальше життя російськомовного варіанта казки Френка Баума про чарівника країни Оз склалося досить щасливо. Вже навесні 1938 року рукопис було завершено і подано до видавництва. Спершу книга називалася "Чарівник Смарагдового міста. Переробка казки американського письменника Френка Баума". Згодом під назва зникла...

Зрозуміло, що казка Олександра Волкова не повністю відповідала своєму першоджерелу, а зазнала при переказі відчутного творчого переосмислення.

Після виходу книга Олександра Волкова, як і книги Френка Баума, отримала зливу відгуків, була тричі перевидана протягом одного року і змусила свого автора зреагувати на вимоги читачів і знову засісти за робочий стіл – за її продовження. Ними стали нові казкові повісті, вже досить далекі від свого першоджерела і цілком самостійні: "Урфін Джус та його дерев'яні солдати", "Сім підземних королів", "Жовтий туман" та інші. За мотивами казки Олександра Волкова почали з'являтися п'єси, лялькові вистави, мультфільми...

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

КАЗКИ УПРАВЛЯЮТЬ ЖИТТЯМ!

Сельма Лагерлеф

Коли дитині сниться, що вона літає, то це означає, що вона росте.

Прадавнє прагнення людини – літати! – віддзеркалилось і в безлічі міфів, легенд і казок, починаючи від упертого Ікара. Не виняток і літературні казки ХХ століття, в яких герої літають або самі по собі, як Пітер Пен, або за допомогою пропелера, як знаменитий Карлсон, або навіть на звичайнісіньких хмарках, як мешканці Долини Мумі-тролів...

А є ще, так би мовити, і "шведський варіант" нашого Телесика, який для мандрівки також використав гусака. Це – Нільс Хольгерсон, малий дев'ятирічний хлопчина із Швеції, відомий дітям багатьох країн світу ось уже кількох поколінь. Він став другом, порадником, прикладом доброти, чуйності, щирості і сучасним дітям, які й сьогодні, затамувавши подих, мандрують разом із ним на спині гусака Мартіна та з дикими гусьми всією Швецією, потрапляють у безліч незвичайних пригод і з честю виходять із найскрутніших ситуацій.

А придумала Нільса Хольгерсона і написала книгу про його мандрівку з дикими гусьми найвідоміша письменниця Швеції Сельма Лагерлеф.

Народилася Сельма Лувіса Оттілія Лагерлеф 1858 року в Західній Швеції. Батько Сельми, дворянин, був відставним військовим, а мати – вчителькою. Тож спершу

Сельма отримала домашню освіту, займаючись найнеобхіднішими шкільними предметами разом із мамою.

Майже кожного вечора дівчинка слухала казки, які їй охоче, без прохань і нагадувань, розповідали бабуса та рідна тітонька. А знали вони їх чимало. І не лише казки чула від них мала Сельма – знали вони безліч легенд, народних оповідок, саг і сказань. Ще будучи дівчинкою, Сельма писала вірші, казки, оповідання, п'єси і навіть романи. Та найбільше, напевне, майбутню всесвітньо відому письменницю вабила з дитинства саме казка.

Підучившись у мами-вчительки, Сельма вступає до одного із стокгольмських ліцеїв, де готується до навчання у вчительській семінарії. По закінченні її 1880 року Сельма Лагерлеф їде працювати вчителькою у невеличке містечко Ландскруне. Там вона викладає різноманітні предмети у початковій школі для дівчат і пише...

Саме тут у 1881-1891 роках була написана блискуча "Сага про Сету Берлінга", яка, разом із казковою повістю "Чудесна мандрівка Нільса Хольгерсона на диких гусях по Швеції", і принесла письменниці світову славу, зокрема, у 1909 році вона була удостоєна найвищої у світі літературної нагороди – Нобелівської премії.

Як же народжувалася казка про Нільса? У 1901 році Спілка народних учителів Швеції звернулася до Сельми Лагерлеф, уже відомої на той час письменниці, із пропозицією написати підручник з географії рідної країни для дев'ятирічних дітей – у співавторстві. Сельма пропозицію прийняла охоче, але від будь-якого співавторства категорично відмовилася! Письменниця лише попросила прислати їй потрібні для підручника матеріали.

І от на тривалий час Сельма Лагерлеф стає не тільки письменницею, а й перебирає на себе професії етнографа, географа, ботаніка, орнітолога, фольклориста, історика й зоолога. Авторка навіть вирішила здійснити мандрівку рідною Швецією.

Вона об'їздила, обдивилася та облазила, у прямому розумінні, щонайглухіші куточки своєї країни, навіть спускалася в одну із найглибших шахт!.. Проте остаточний задум книги сформувався у письменниці після відвідин колишнього маєтку батьків – колиски її дитинства. Саме тут, за словами Сельми Лагерлеф, і відбулася її уявна зустріч із майбутнім героєм її казкової повісті.

Повернувшись до Стокгольма, Сельма Лагерлеф одразу засіла за письмовий стіл, у травні 1906 року письменниця надсилає видавцеві перші сто сторінок своєї казкової повісті про мандрівку Нільса. А вже восени, 24 листопада цього ж року, було завершено перший том цієї книги!

Як тільки видавці не пропонували назвати книгу! Але Сельма Лагерлеф категорично наполягала на власній назві "Чудесна мандрівка Нільса Хольгерсона на диких гусях по Швеції". Видавці, зрештою, здалися. Другий том був завершений у грудні 1907 року.

Ось уже майже десять поколінь дітей світу читають і перечитують славнозвісну книгу Сельми Лагерлеф – адже казку перекладено майже на сорок мов, а в рідній Швеції вона витримала сотню видань! З 1950 року встановлено премію за кращу книгу

для дітей - премію імені Нільса Хольгерсона, якою, до речі, однією з перших нагороджено Астрід Ліндгрен.

ДІТИ - ПЕРШ ЗА ВСЕ І НАД УСЕ!

Януш Корчак

Місце подвигу є не лише в книжках, а й у реальному житті, коли йдеться про конкретних дитячих письменників. Життям-подвигом можна назвати і творчий шлях видатного польського педагога і всесвітньовідомого дитячого письменника Януша Корчака. Він народився 1878 року у Варшаві, в родині відомого адвоката. Хлопчика назвали Генрік.

Син заможних батьків, малий Генрік навчався в елітній школі, але так тривало недовго. Коли хлопчині було одинадцять років, його батько важко захворів і невдовзі полишив цей світ... Родина досить швидко витратила такі-сякі заощадження і змушена була переселитися з розкішного будинку з прислугою у невеличку квартиру одного з найбідніших районів Варшави.

Після смерті батька малому Генрікові довелося опікуватися не лише матір'ю, а й сестрою, проте навчання він не кинув, а досить успішно закінчив школу і вступив до медичного інституту. Долю лікаря, рятівника людських життів, Генрік обрав собі відразу після смерті батька...

Перші книги для дорослих Генрік Гольдшмідт почав писати ще навчаючись у медичному інституті під літературним псевдонімом "Януш Корчак" і здобув широку популярність. Псевдонім Генрік Гольдшмідт обрав собі за ім'ям героя однієї з популярних у ті часи книг відомого польського прозаїка Юліуша Крашевського...

Медичний інститут Януш Корчак закінчив у 1903 році і став працювати педіатром.

Педагогічну діяльність Януш Корчак розпочав із роботи в бібліотеці для дітей. Згодом він працював у літніх дитячих колоніях, був активним учасником благодійного "Товариства допомоги сиротам", а в 1911 році засновує власний Будинок сиріт, який проіснував до окупації Польщі фашистами.

Протягом двадцяти п'яти років Януш Корчак жив безпосередньо в самому Будинку сиріт разом зі своїми вихованцями, займаючи невеличку кімнатку на горищі. Саме тут були написані кращі книги, зокрема, і його славнозвісні казкові повісті про малого Матіуша-Мацюся: "Король Матіуш Перший", що вийшла 1922 року, і друга частина казки - "Король Матіуш на безлюдному острові", що побачила світ 1923 року. Ці дві казкові повісті склали дилогію, яка перекладена десятками мов народів світу й відома у багатьох країнах.

Будинок сиріт, який організував Корчак, був досить своєрідним закладом у тодішній Польщі. Утримувався він на благодійні кошти, але в розпорядок життя його вихованців ніхто не втручався. На сотню дітей тут припадало всього сім осіб обслуговуючого персоналу. Вихованці Будинку сиріт мали свої власні права та обов'язки. До того ж обов'язки вихованці обирали для себе самостійно - за власними смаками й уподобаннями. На чолі Будинку сиріт стояла "Рада самоуправління" і "Товариський суд", де могли обговорюватися й поціновуватися відповідно ті чи інші

вчинки не лише вихованців, а й на рівних правах – їхніх вихователів...

Як уже мовилося, казкова дилогія про малого короля Матіуша-Мацюся була створена саме в Будинку сиріт. У першій частині хлопчик-король намагається розбудувати щасливу державу для дітей, незалежно від їхнього походження, але його реформи зустрічають шалений опір. Зрештою, вельможі заарештовують короля дітей і висилають, за вироком суду, на безлюдний острів. Друга частина написана дещо в іншому ключі: вона лірична, сповнена роздумів і тихого смутку, та й гумор, який ніколи не полишав автора, м'який і добрий, наче лагідна усмішка дорослого.

Казкова дилогія Януша Корчака значною мірою автобіографічна. Можна сказати, що у закінченні своєї казкової дилогії Януш Корчак, розповівши про трагічний кінець дитячого короля, певною мірою передбачив і свою власну трагічну долю. Гітлерівські окупанти заборонили "старенькому лікарю", як його шанобливо величали мешканці окупованої Варшави, виступати по радіо, відсторонили від роботи у притулку для польських дітей, а Будинок сиріт дедалі більше занепадав...

1940 року за наказом гітлерівських окупантів Будинок сиріт Януша Корчака у повному складі перевели до Варшавського гетто, територію якого було категорично заборонено покидати під будь-яким приводом! За з'яву на вулицях Варшави без особливої позначки – "єврей" – Януша Корчака навіть одного разу заарештували, й він кілька місяців просидів у тюрмі.

Аж ось прийшов чорний серпень 1942 року... У цей час окупаційна влада приймає рішення відправити Будинок сиріт із гетто до концентраційного табору смерті Треблінка. У Корчака була можливість врятуватися, але він поїхав з дітьми на вірну смерть. Дорогою він розповідав дітям казки.

Наступного дня Януш Корчак, усвідомлюючи фінал, рішуче ступив за своїми вихованцями до однієї з газових камер табору смерті Треблінка...

ГОБІТИ НЕ ВМИРАЮТЬ!

Джон Роналд Руел Толкін

Джон Роналд Руел Толкін народився 1892 року у дивовижній країні, яка знаходиться в Африці, і називалася вона у ті часи дуже й дуже казково – Оранжева Республіка (нині – ПАР). Сама поетична назва країни у далекій Африці, та й сам романтичний континент уже з дитинства наклали певний відбиток на малого Джона, що у майбутньому і привело його до казкової фантастики.

1895 року Джон із матір'ю їде на гостини до родичів у рідну Англію, з якої колись подружжя Толкінів подалося до Африки. Погостювавши вдосталь, хотіли вже повертатися, коли раптом прийшла з Африки телеграма: у їхнього батька й чоловіка стався серцевий напад, і він помер... Мати й син zostалися в Англії. Мама вчила сина мов, літератури, історії. Тож коли Толкін пішов до школи, він уже знав чимало, й уроки спершу давалися йому досить легко.

Та ось, коли Джонові Толкіну пішов дванадцятий рік, помирає його матір, і хлопчина залишається під опікою католицького священника, який зумів не лише зразково виховати Толкіна, а й прищепити наполегливість, старанність та

обов'язковість.

З дитинства Джон був жвавим і непосидючим. У підлітковому віці він займався спортом: грав за збірну школи у регбі. Коли наблизився час думати про подальшу освіту, хлопчина побачив, що він через свої підліткові розваги дещо запустив заняття, а йому ж треба було неодмінно отримати державну стипендію для навчання в омріяному університеті, бо коштів не було ні в його опікуна, ні, зрозуміло, в нього самого...

І Джон одержимо засів за підручники, прислужилися йому й набуті ще в ранньому віці знання. Так, уже в шістнадцять років він знав латину, давньогрецьку мову, міг читати і спілкуватися французькою та німецькою, а згодом вивчив ще й кілька давніх мов і мову фінську, досить складну, але й цікаву. Володіючи таким чином десь із десятком мов, Джон Толкін уже в юнацькі роки захоплювався складанням нових, вигаданих алфавітів і навіть пробував створювати нові, штучні мови, що у майбутньому позначилося на його літературній творчості, коли він став творцем незвичайного казково-фантастичного жанру, віртуальної країни гобітів і її непересічних мешканців-героїв.

1910 року Толкін стає стипендіатом найпрестижнішого в Англії та й у світі Оксфордського університету! В університеті Джон Толкін обрав спеціалізацію з мови та літератури.

Заняття філологією підштовхнули Толкіна до власних літературних спроб. Починав він із віршів, але потім заглибився в чисту науку...

Після закінчення університету Джона Толкіна залишають в Оксфорді, й він починає викладати у рідному навчальному закладі. Невдовзі набуває репутації оригінального мовознавця й перспективного вченого як серед колег-викладачів, так і у студентів. А вже у 37 років – на ті часи то було рідкісне досягнення! – Толкін стає професором Оксфордського університету! Доречно знову ж таки нагадати, що майже такий шлях пройшов свого часу й автор славнозвісної "Аліси в Країні Чудес"...

Невдовзі Джон Толкін одружився з дівчиною, яку кохав ледь не з десяти років! Вони зажили, як пишуть у казках, дружно та щасливо.

Книгу "Гобіт", яка принесла йому всесвітню славу, він написав випадково: перевіряв якимось екзаменаційний твір та й наштовхнувся на чистий аркуш, на якому чомусь узяв і написав: "У землі була нора, а в норі жив собі гобіт"... Так би й zostався "Гобіт" одним-єдиним реченням, якби не діти. Саме на їхню вимогу він почав розповідати казку про якихось дивовижних істот, які називалися гобітами. Пригадуєте? Той же Льюїс Керролл свої пригоди Аліси теж спершу розповідав дітям, а вже потім записав свої розповіді й випадково видав книгою.

На превелике щастя мільйонів читачів, діти Джона Толкіна були не менш вимогливі, ніж знайомі дівчатка Керролла – вони теж попросили батька записати розказану їм історію про гобітів, що він і зробив. Записану казку професор поклав у шухляду і, напевне, був би й забув про неї, якби не щасливий випадок.

Якось одна з учениць професора Толкіна, котра десь колись почула від нього про гобітів, розповіла про них і своїй подрузі С'юзен Дагнел, яка працювала на той час у

видавництві "Аллен енд Ануїн" редактором. С'юзен звернулася до Толкіна з проханням надіслати їй рукопис на ознайомлення. Професор не дуже охоче пристав на це прохання, але, як людина обов'язкова, знайшов рукопис і надіслав дівчині, хоча рукопис був лише в одному примірнику, а отже, міг і запропасти!

Коли С'юзен Дагнел прочитала казку Толкіна, то була просто захоплена! У листі до професора вона попросила завершити логічно казку, подумати над фіналом і дописати його. Професор закінчив казку, і рукопис побачив світ у вигляді окремої книги 1937 року. Твір одразу дістав величезний успіх у найширшого кола читачів різних вікових категорій. На вимоги читачів Толкін написав продовження "Гобіта", яке вилилось у три грубезних томи під назвою "Володар кілець", виданих протягом 1950-1951 років.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

НЕ ЗАБУВАЙТЕ НЕЗАБУТНЄ!

Еріх Кестнер

Детективний жанр у світовій літературі для дітей посідає сьогодні стабільне друге місце слідом за фантастичними й казковими повістями. До письменників, котрі започаткували цей надпопулярний жанр саме в літературі для дітей, належить всесвітньо відомий німецький прозаїк Еріх Кестнер.

Народився Еріх Кестнер 1899 року у місті Дрездені. Батьки майбутнього дитячого письменника були людьми незаможними. Еріх був єдиним сином. Із своєї "одиначності" в сім'ї Еріх узяв для себе на користь такі майбутні риси характеру, як самостійність і здатність бути справжнім другом. З малих літ Еріх Кестнер вирішив стати вчителем. Він не встиг закінчити учительську семінарію, з якої його забрали 1917 року на військову службу.

Військова служба для Еріха Кестнера закінчилася 1919 року, і він продовжив освіту вже в університеті, де вирішив стати письменником. Він починає писати вірші, оповідання, гуморески для дорослого читача. Але паралельно пробує писати і для дітей. І ось 1928 року з'являється на світ його перша дитяча книга "Еміль і детективи", яка відразу завоювала неабияку популярність як у дітей, так і в дорослих. Можна стверджувати, що ця книга стала головною для самого її творця.

Далі Еріх Кестнер пише й видає для дітей книги "Антон і Кнопка", повість "Тридцять п'яте травня", "Летючий клас". Письменникові за своє творче життя, яке він розпочав у 1927 році, довелося пережити дві світові війни та ще й прихід до влади у Німеччині фашистів, які навесні 1933 року наказали палити на вогнищах, що забували по всій країні, разом із книгами класиків і дитячі книжки Еріха Кестнера, а йому самому на тривалий час заборонили займатися літературною працею. Але книга "Еміль і детективи" була настільки популярною у німецької дітлашні, що її не наважилися спалити навіть фашисти!

Не зважаючи на всілякі заборони, у 1935 році письменник пише продовження пригод Еміля й видає під назвою "Еміль і троє близнюків". Своє письменницьке кредо,

свої життєві погляди й позиції Еріх Кестнер формулював у словах-роздумах: "Життя не суцільно рожеве або чорне, воно строкате. Є добрі люди і злі люди, і добрі часом бувають злими, а злі – добрими. Ми сміємось і плачемо, й іноді плачемо так, ніби вже більше ніколи не засміємося, чи від душі сміємося, ніби ніколи й не плакали. Іноді нам щастить, іноді – навпаки, а трапляється й так, що не було би щастя, так нещастя допомогло..." Такої точки зору на дійсність Еріх Кестнер і тримався протягом усього свого життя...

А про те, як народилася всесвітньо відома славнозвісна детективна дилогія Еріха Кестнера, він розповів докладно й дотепно сам у передмові до неї...

Не лякайтеся слова "детектив", а сміливо беріться читати дилогію про Еміля: принаймні, смак до справжніх пригодницьких книг і розуміння, що таке справжній детектив, ці славнозвісні повісті сформують у вашій уяві, а це вже дуже й дуже немало!

НЕ ХОЧУ ПИСАТИ ДЛЯ ДОРΟΣЛИХ!

Астрід Ліндгрєн

В одному з численних інтерв'ю Астрід Ліндгрєн сказала, що на створення дивовижних книг для дітей їй надихає одна-єдина дитина на світі: та, якою була колись вона сама. Серед тридцяти п'яти всесвітньо відомих книг, створених письменницею, чи не найпопулярніші у всьому світі дві її книги: "Пеппі Довгапанчоха" та "Пригоди Карлсона".

У Стокгольмі, столиці Швеції, на вулиці Далагатан стоїть старий будинок, вікна якого дивляться на невеличкий міський парк. З 1941 року на другому поверсі тут мешкала Астрід Ліндгрєн. Листи у цей будинок поштарі доставляли не в поштарських сумках, а в мішках, які доводилося возити спеціальними візочками – така сила-силенна їх надходила до письменниці.

Народилася майбутня письменниця 1907 року у шведській провінції Смоланд, у звичайній селянській родині, і назвали її Астрід Анна Емілія Еріксон. Зрозуміло, батьки й гадки не мали, що їхня донечка стане у майбутньому всесвітньо відомою письменницею. Була вона ніби така ж, як і її ровесники, але відзначалася тим, що майже ніколи не розлучалася з книгами, була найзапеклішим читачем шкільної та сільської бібліотек, де читала чисто все підряд! А ще вона краще за всіх писала шкільні твори.

Справжню славу письменниці принесла вже її перша книга "Пеппі Довгапанчоха". Коли маленькій Карін, доньці Астрід Ліндгрєн, було сім років, вона тяжко захворіла і лежала в ліжку кілька довгих місяців... Щовечора вона просила, аби мама розповідала їй якісь історії. Астрід Ліндгрєн уже й не знала, про що розповідати, й доня сказала: "А ти розкажи про Пеппі Довгапанчоху!" Як згадувала сама письменниця, вона тоді "не спитала, хто це, і почала вигадувати дивовижні пригоди, які б відповідали незвичайному імені дівчинки".

Отак народилися ці історії, а згодом наче – й забулися. Та якось узимку письменниця... зламала ногу! Щоб якось розрадитись, вона почала пригадувати й записувати пригоди Пеппі, розказані доньці. Потім передрукувала їх і подарувала Карін

на день народження, а один примірник надіслала до видавництва. Та невдовзі рукопис повернувся з відмовою.

Але ця відмова не образила письменницю, й вона через рік надіслала рукопис в інше видавництво, де пригоди Пеппі Довгапанчохи і побачили світ, одразу ж отримавши першу премію на конкурсі книг для дітей!

Книгу перекладали десятками мов, про неї знімали телепрограми і серіали, малювали комікси, робили радіопередачі і випускали кінофільми...

А тепер про Карлсона, що живе на даху. Спершу Карлсона звали Лільонкваст і діяв він у казці Астрід Ліндгрен "В Країні між Світлом і Мороком". Цікаво, що на світ він з'явився теж завдяки Карін, доньці письменниці. Якось дівчинка попросила маму: "Розкажи мені про пана Лільонкваста. Тільки нехай він буде добрим дядечком і неодмінно прилітає до дітей, коли вдома нікого немає!" І от на світ народився Лільонкваст, який прилетів до хворого самотнього хлопчини й забрав його із собою в Казкову Країну між Світлом і Мороком. Невдовзі з Лільонквастом сталося щось дивовижне: він прилетів знову, та називався вже Карлсоном, і на спині у нього був... пропелер! Крім цих змін, Карлсон ще й оселився не десь у лісі, в хатині на галяві чи бодай у якомусь підвалі, а на самісінькому даху!..

Письменниця розповідала, що якось уночі, коли її мучило безсоння, до неї прилетів Карлсон і спитав, де можна знайти Малого. Тоді вона дала йому адресу Малого.

...Колись в одному з інтерв'ю Астрід Ліндгрен писала: "Діти - найвдячніші читачі, але й найвимогливіші: вони відразу вловлюють щонайменшу фальш, не терплять дидактики і висловлюють своє ставлення до нецікавої книжки елементарно просто: книжка летить у куток, а юний читач вибирає заняття більш веселе - ну, скажімо, береться за рогатку...".

Я переконаний, що дитина, котра прочитає хоча б одну із двох книг Астрід Ліндгрен, про які йшлося вище, і не подумає кидати її в куток, а покладе на найпочесніше місце.

Астрід Ліндгре єдина у когорті дитячих письменників світу, лауреатів Андерсенівської премії, яка, як виняток, отримала Золоту медаль імені Г.Х.Андерсена двічі - у 1958 і 1986 роках, хоча у положенні про Андерсенівську премію сказано, що вона присуджується лише один раз!

У ЦЬОМУ СВІТІ НЕМАЄ НЕМОЖЛИВОГО!

Туве Янссон

До плеяди найвідоміших казкарів належить Туве Янссон - видатна фінська казкарка, яка пише шведською мовою. Персонажі з її книг - родина Мумі-тролів, диваків і мудрагелів - давно полюбилися дітям Європи.

Народилася Туве Янссон 1914 року у Фінляндії, в родині митців. Батько майбутньої письменниці був відомим фінським скульптором, а мати - шведською художницею. Дівчинка зростала у творчій атмосфері, і шлях її, можна сказати, був визначений уже ледь не з перших кроків. Ще з дитинства вона приохотилася до малювання, якому не зраджувала все своє життя.

Коли Туве Янссон виросла й остаточно визначилась у виборі власного життєвого шляху – а спершу вона була, так би мовити, чистою художницею! – надалі багато в чому допомагали їй яскраві спогади дитинства і нестримна фантазія. П'ять місяців на рік родина Янссонів мешкала на островці із розкішною природою. І спогади про цю красу перелилися на описи пейзажів у казках Туве Янссон. Скажімо, одного разу вона разом із мамою потрапила в чужий, заметений снігом аж по самий дах будиночок, і дівчинка уявила, що вони живуть у заметі! Згодом вона щось схоже описала про зимівлю своїх неперевершених казкових персонажів – Мумі-тролів.

Взагалі, слід зазначити, що фінський пейзаж – невід'ємна складова частина творчості письменниці. Уже й дорослою, як у дитинстві з батьками, кожне літо Туве Янссон проводила на малесенькому скелястому островці у тій же Фінській затоці, і не в якійсь віллі чи розкішному котеджі, а у звичайнісінькій невеличкій рибальській хижці.

Спочатку Туве Янсон уклала серіали малюнків "Мумі-троль". Малюнки друкували у десятках газет і часописів багатьох країн світу, виходили і окремі альбоми-книжки. Герої цих книжок-картинок, власне – своєрідних коміксів, стають улюбленцями дівчорітей ледь не всієї Європи. Намальовані персонажі стали комерційною поживою для багатьох ділків і бізнесменів. Миких, добрих, вразливих героїв Туве Янссон почали виготовляти з марципанів і тістечок, із цукру й шоколаду, з мила та стеарину!.. Їх жували, гризли, ковтали й нещадно спалювали всі, кому лишень заманеться!... І, мабуть, саме стеаринові мумі-тролі, у яких під час горіння капало з їхніх похнюплених і страдницьких носиків, стали останньою крапкою: Туве Янссон по закінченні контракту категорично відмовилася від його поновлення, не дивлячись на казкові матеріальні вигоди, і взялася за перо.

Перша книга одинадцятитомної казкової епопеї про Мумі-тролів та їхніх друзів називалася "Капелюх чарівника" і, на думку критиків, та й самої письменниці, була чи не найоптимістичнішою з усіх інших. Наступні книги казкової епопеї Туве Янссон, на відміну від першої, дуже світлої та оптимістичної, вже позначені деякими жахами, можливими передбачуваними катастрофами та страхітливими пригодами. Сама Туве Янссон вважала: "Жодну дитину не може захопити казка, якщо вона її не лякає". Але кожна з казок, зрештою, закінчується щасливо. Маленькі герої Туве Янссон поведуться не лише як звичайні діти, а ще й уміють творити чудеса і з честю виходити з будь-якої складної і страхітливої ситуації переможцями!

Якщо згадати нечисленні публічні виступи Туве Янссон – а виступати вона страх як не любила! – то основні критерії її творчості полягають у кількох постулатах: "Я ніколи не писала для певного віку. Пишу просто для себе. І буваю щасливою, якщо знаходжу відгук в інших". "Вигаданий світ моїх мумінів – це світ, за яким сумує у душі кожен із нас. Мріємо ми всі, та тільки не всі можемо зізнатись у цьому". "Дитячі письменники вигадують казки для власного задоволення"...

Остання книга про мумінів "Тато і море" з'явилася 1965 року, а у 1966 році Туве Янссон було присуджено Золоту медаль імені Г.Х.Андерсена.

Як не прикро про це говорити, але 1970 року Туве Янссон в одному з виступів

попрощалася з Мумі-тролями, які так полюбилися дітлахам світу, і сказала, що надалі писатиме лише для дорослих...

ПАМ'ЯТАЙТЕ НАЙДОРОЖЧЕ!

Отфрід Пропелер

До плеяди письменників, котрі присвятили своє життя і творчість дітям, належить, безумовно, і всесвітньо відомий дитячий письменник з Німеччини Отфрід Пройслер. Він народився 1923 року в невеличкому німецькому містечку Файхенберг, у Богемії, де й минали кращі роки його дитинства, допоки у країні до влади не прийшли фашисти.

Війна жорстко обпекла майбутнього дитячого письменника своїм безжальним огненним диханням. Може, саме ці страхітливі спогади й позначилися на його подальшому виборі власного життєвого шляху.

По війні, після закінчення вищого педагогічного навчального закладу, певний час Отфрід Пройслер працював учителем, був навіть директором школи, але потяг до письменства переважив, і з 1970 року Отфрід Пройслер стає професійним дитячим письменником.

Першими виданнями для дітей були "Маленький Водяничок", "Маленька Баба-Яга". Неабиякий успіх випав на долю книги дивовижних історій, розказаних письменником про "Розбіяку Хоценплоце", що побачила світ 1962 року.

А далі почали з'являтися книга за книгою. Письменник отримував безліч нагород. Якщо почати перераховувати всі відзнаки Отфріда Пройслера за творчість для дітей – доведеться списати кілька сторінок.

Книга "Крабат" з підназвою "Легенди старого млина", стала не лише сенсацією у німецькій дитячій літературі, а й вважається помітною, значною віхою у подальшому розвої дитячої літератури Європи в цілому.

Мені свого часу пощастило не лише познайомитися з цим автором відомих книг, а й чимало спілкуватися, навіть заприятелювати з ним. Наші зустрічі відбувались у Москві, Будапешті, Софії, Афінах, де в різні роки проводились міжнародні зустрічі дитячих письменників світу.

Отфрідові Пройслеру довелося брати участь у Другій світовій війні, перебувати у полоні в Татарстані, де він, до речі, вивчив російську мову, тож письменник бачив усі воєнні жахи на власні очі. А особливо закарбувалися йому у пам'яті страждання дітей. Саме тому по закінченні війни та поверненні додому Отфрід Пройслер заприсягнувся "ніколи не розповідати дітям про війну". Саме тому всі його книжки завжди добрі, світлі, усміхнені й радісні і мають щасливий кінець.

Найвідомішою та найулюбленішою казкою дітлахні є "Маленька Баба-Яга" й нині налічує лише німецькою мовою наклад більше п'яти мільйонів примірників і перекладена трьома десятками мов народів світу.

Історія про Маленьку Бабу-Ягу виникла завдяки донечкам письменника. Маленька Баба-Яга виявилась анітрохи не злою, а наполегливо вчилася оволодівати чаклунськими таємницями, аби дарувати людям саме добро!

ДІТИ – ЛЮДИ, ЯК І ВСІ.

Коли б мені запропонували вибирати, скажімо, під час мандрівки на безлюдний острів обмежену кількість книжок, створених для малих читачів, безумовно, я зупинився б на жанрі літературної авторської казки. Як відомо, саме в цьому жанрі літератури для дітей вона має найвищі здобутки і досягнення. Одна з дивовижних дитячих письменниць-казкарок – австрійська письменниця, лауреатка Андерсенівської премії, Крістіна Нестлінгер.

Народилася Крістіна Нестлінгер у Відні, столиці Австрії, 1936 року в родині середнього достатку, яка мешкала на околиці міста. Дівчинка росла гострою на язик, розкутою і досить непередбачуваною у своїй поведінці і вчинках. Вона ніколи і ні за яких обставин не губилась, а завжди, так би мовити, вміла оволодіти будь-якою найскладнішою життєвою ситуацією.

Навчалася майбутня дитяча письменниця у середній школі гуманітарного спрямування, віддаючи перевагу штудіюванню літератури, іноземних мов і мистецтва. Після закінчення школи Крістіна вступає до Віденської Академії Мистецтв, бо відчула в собі неабиякий потяг до малювання.

Після отримання диплома Академії Нестлінгер деякий час працює художником-ілюстратором, проте згодом вона береться за перо...

Слід зазначити, що Крістіна Нестлінгер одразу почала свою літературну діяльність із творів для дітей. Дебютувала письменниця у літературі для дітей 1970 року книжкою "Вогненно-руда Фредеріка", на яку схвально відгукнулись як читачі, так і поважні критики. Наступного року виходить повість "Три поштових грабіжники", а в 1972 році – відразу дві книжки: "Чоловік для мами" та "Геть огіркового короля!".

У подальші роки з'являються на світ більше чотирьох десятків книг, що лишаються незмінно популярними. Окрім фантастичних і казкових повістей, вона пише оповідання, вірші, сценарії для радіо і телебачення. Крістіна Нестлінгер – лауреат майже всіх премій, які існують в Австрії для відзначення творів у галузі літератури для дітей, і не лише в Австрії, а й у ряді країн Європи.

Сьогодні чи не найкращою і найвідомішою книгою Крістіни світова критика вважає фантастично-казкову повість "Геть огіркового короля!". Повість майже одразу почали активно перекладати десятками мов народів світу, видавати нечуваними тиражами. За всієї складності і глибини проблем, поставлених у цій славнозвісній книзі, вся вона просякнута щирим і дзвінким гумором, у ній дуже багато відверто забавного, комічного і справді смішного. Крістіна Нестлінгер примудряється протягом усієї розповіді зберігати серйозну загальну інтонацію в той час, коли всі навколо просто, так би мовити, вмирають од реготу...

Слід також зазначити, що письменниця ні в своїх книгах, ані в реальному житті ніколи не поділяє різко світ дітей на дві частини, як це роблять чимало інших літераторів, котрі пишуть для малого читача. Про подібний поділ вона висловлюється дуже чітко й однозначно: "Я не вірю у цілком щасливий або нещасливий світ дітей. Існує лише один світ, і діти варяться в ньому разом із дорослими".

Можна стверджувати, що основним лозунгом, дороговказом усієї творчості

письменниці є її власний вислів, який звучить так: "Діти – люди, як і всі!"

Непересічною подією як у літературі для дітей в Австрії, так і у власному творчому доробку письменниці стали свого часу дві її реалістичні, багато в чому – автобіографічні повісті: "Лети, хрущику!" та "Два тижні у травні", в яких Крістіна Нестлінгер од імені дев'ятирічної дівчинки розповіла про страхіття другої світової війни.

У 1984 році Крістіна Нестлінгер була проголошена черговим лауреатом премії імені Г.Х.Андерсена.

ГЕРОЇ ДИТЯЧИХ КНИЖОК. БРОНЗОВІЮТЬ!

Яких тільки пригод не трапляється з дитячими славнозвісними книгами: вони прочитуються наступними поколіннями по-іншому, переосмислюється ставлення до того чи іншого автора книги, героям книг ставлять пам'ятники.

У центрі Мадрида височіє пам'ятник Дон Кіхоту. Мігель Сервантес сидить у глибокому кріслі, поринувши в роздуми, а в його підніжжі бронзовіють Дон Кіхот на своєму вірному коневі Росінанті та його відданий зброєносець Санчо Панса на віслючку.

Пам'ятник Робін Гуду встановлено у Ноттінгемському палаці, на "Зеленій галявині Робін Гуда". Ще один пам'ятник цьому народному герою англійців знаходиться просто у Шервудському лісі, у тому самому, де колись мешкала відважна ватага розбіяк, які грабували багатіїв, аби допомагати бідним.

У Франції існує кілька пам'ятників Д'Артаньяну, цьому непересічному літературному герою, ім'я якого знане ледь не у всьому світі. Зокрема, це бронзовий пам'ятник Д'Артаньянові у Парижі біля п'єдесталу пам'ятника самому Олександрові Дюма. Є пам'ятник цьому літературному герою і в місті Оші, столиці Гасконі, звідки він родом.

У США в містечку Ганнібал стоїть бронзовий пам'ятник двом босоногим хлопчикам, відомим усьому світові: Тому Сойєру та Гекльберрі Фінну. Обоє вони зображені в розідраних штанцятах, а Гек ще й тримає за хвіст перекинуту через плече дохлу кішку!..

У Німеччині, у Нижній Саксонії, в містечку Боденвердер, де колись мешкав справжній барон Карл Фрідріх Ієронім Мюнхгаузен, споруджено пам'ятник його літературному двійникові – герою книги німецького письменника Еріха Распе "Пригоди барона Мюнхгаузена".

У сучасному місті Бремені можна зустріти у вигляді пам'ятників героїв казки "Бременські музики". Казку написали брати Грімм. За повір'ям, якщо стати до пам'ятника обличчям, взяти віслючка, що стоїть внизу піраміди, за передні ноги, заплющити очі і загадати бажання, то воно неодмінно здійсниться!

На батьківщині автора "Пригод Піноккіо" Карло Коллоді теж було встановлено пам'ятник дерев'яному хлопчику. Піноккіо зображений у бронзі разом із Доброю Феєю, котрій, за казкою, була тисяча літ, але виглядала вона дівчинкою з лазуровим волоссям.

І такі пам'ятники літературним героям стоять ще у багатьох країнах світу.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

ПІСЛЯМОВА ПРО АНАТОЛІЯ КОСТЕЦЬКОГО

...Відомий, люблений дітворою, письменник почав друкуватися у 20 років. Ще через два десятиліття вийшли останні за часом написання книги "Все про тебе та про всіх", "Як зробити день веселим?", "Бюро знахідок".

Було навчання в аспірантурі, кандидатська, викладання в Київському університеті імені Т.Г.Шевченка, але поезія – передовсім. У розмові з одним кореспондентом А. Костецький говорив, що літературі належить особливе місце у вихованні індивідуальності дитини. Бо ж у школі у класах по 30 дітей, і вчитель не встигає за 45 хвилин відвести кожній дитині час. А книга дозволяє дитині залишитися наодинці. Хором не будеш читати. Якби ще вчителі та навчили учнів самостійно працювати з нею. А коли дитина вмітиме працювати з книгою, тоді, нарешті, у вчителя і час з'явиться. Адже він зможе прийти на урок і не втовкмачувати дітям те, що своїм твором хотів донести письменник. Досить поставити завдання: діти, прочитайте таку-то казку на завтра і спробуйте висловити все, що відчуваєте при цьому. І вже навіть по тому, як дитина розповідатиме, які думки у неї виникли, відчуття, як вона зрозуміла той чи інший твір, – перед учителем відкриється і психологія, і структура мислення дитини.

Анатолій Костецький вважав, що батьки мусять багато читати дитині, пояснювати незрозумілі місця. Живе, безпосереднє спілкування – що може замінити його?

Письменник походив з учительської родини. У чотири роки навчився читати, а в п'ять – уже писав і говорив, що буде письменником.

Сила і Добро для нього класичний приклад позитивного героя. Письменник знав, що в якості героя діти краще сприймають якусь нелюдську істоту – Буратіно, Цибуліно, лялькових персонажів. А якщо герой – людина, то доросла. Бо дитина росте, і їй цікаво, як виходити у дорослий світ. Дитина бачить дорослого і каже собі: от він сильний, розумний, і я таким хочу бути, і я таким стану.

Анатолій Костецький часто зустрічався з дітьми і читав їм свої твори. Бувало, що дорослі хвалили його твір, а коли він читав його дітям, дехто з них вказував на недоліки. Письменник знав, що діти все помічають. Тому вважав, що вчителі повинні бути уважними навіть до "дрібниць" у стосунках зі своїми підопічними. Адже ті все помічають: і зачіску, і настрій, гаразди й негаразди вчительки, що і як вона сказала.

Найбільше тішився письменник, коли отримував листи від дітей. Чи може бути щось дорожче для письменника, ніж це визнання? Може, навіть заради одного такого листа варто щодня поринати в роботу.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу